

Galina Ostrovska

Ivano-Frankivsk Regional Institute of Postgraduate Teacher Education
Ukraine, Ivano-Frankivsk
g20081967@gmail.com

**Axiological component
of teacher training
(the teachers of literature in particular)**

Abstract

The personality of a teacher is one of the most meaningful factors of forming youth evolution consciousness. For understanding clearly and deciding qualitatively educational tasks the future, the teacher has to know well what is the essence of its work and what kind of citizen is needed by society. The axiological constituent of preparation directs a teacher towards the qualitative planning and the effectiveness of the work.

The purpose of the research is to expose the axiological constituent that meaningfulness of teachers' preparation in their self identification should lead to the increase of the general level of educational services which are done to the society.

Methods of the research – theoretical and empirical: supervision, teachers and students' questionnaires, conversations and discussions, analysis of lessons' plans and lessons, studying and generalization of pedagogical experience and pedagogical experiments.

The motivational-value (axiological) component of preparation contains motives, goals, values, interest in the profession. The article determines the factors influencing on the students' motivation to learn. Training of a future teacher is to develop the student clear ideas about human, national, educational, ethical, personal values, values of literature and methods of teaching. The article contains a simulation algorithm of the lesson's axiosphere.

Results. Axiological competence of the teacher – the result of purposeful training system, combining traditional psycho-pedagogical and axiological foundations of education.

Keywords: professional teacher training, axiological component of training, values, estimated consciousness, axiosphere of lesson.

Галина Островська

Івано-Франківський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
Україна, Івано-Франківськ
g20081967@gmail.com

Аксіологічна складова підготовки учителя літератури

Анотація

Стаття присвячена проблемі підвищення ефективності підготовки учителів.

Мета – розкрити значимість аксіологічної складової та виокремити систему ціннісних орієнтирів у підготовці педагогів.

Методи дослідження: теоретичні та емпіричні (спостереження, опитування (бесіда, анкетування студентів та педагогів), вивчення й узагальнення педагогічного досвіду, педагогічний експеримент). У статті дається детальний аналіз аксіологічної складової підготовки студентів, визначено фактори впливу на мотивацію до навчання, запропоновано алгоритм побудови аксіосфери уроку.

Висновки. Аксіологічна компетентність педагога – результат цілеспрямованої системи підготовки спеціаліста, поєднання традиційних психолого-педагогічних засад навчання з аксіологічними.

Ключові слова: професійна підготовка учителя, аксіологічна складова підготовки, цінності, оціночна свідомість, аксіосфера уроку.

Вступ

Зміни ціннісних орієнтирів громадського, професійного, особистісного життя впливають на готовність молоді вирішувати професійні завдання, бути гідними громадянами своєї країни, європейської спільноти. Щоб чітко розуміти і якісно розв'язувати навчально-виховні задачі, майбутній педагог має добре знати, що у його роботі виступає значимим у змісті та способі діяльності. Водночас ціннісна складова залишається поза увагою програм вищих навчальних закладів. Тому у молодих вчителів типово відсутня єдина система аксіологічних зв'язків у розумінні змісту роботи, моделюванні заняття. Проблема важлива з огляду на її зв'язок із науковими та практичними розвідками підготовки педагогічних працівників. Особистість учителя – значимий фактор формування оціночної свідомості підростаючої молоді. Правильно розставлені педагогом акценти на занятті – запорука його ефективності. Щоб враховувати у своїй роботі ціннісну складову навчання, викладачі і студенти педагогічних університетів мають знати, які цінності на занятті впливають на увагу, які здатні вмотивувати до навчання, а які поєднують усі навчальні матеріали та завдання у єдину систему.

Мета дослідження – розкрити значимість аксіологічної складової у підготовці учителя, його професійній самоідентифікації та підвищенні загального рівня освітніх послуг. Завдання статті – виокремити систему ціннісних орієнтирів у підготовці педагогів та учителя літератури зокрема.

Методи дослідження: теоретичні та емпіричні (спостереження, опитування (бесіда, анкетування студентів та педагогів), вивчення й узагальнення педагогічного досвіду, педагогічний експеримент).

Методологія дослідження. Цінності – це система внутрішньої регуляції діяльності особистості. Філософи з давніх часів приділяли увагу ціннісній складовій виховання людини (Аристотель, Платон, Г. Гегель, Б. Спіноза, Ф. Бекон, М. Бубер, Ж.-П. Сартр, А. Швейцер та ін.). З філософських досліджень стає зрозумілим, що аксіосферу людини складають її знання, життєвий досвід, особистісні цінності, рівень взаємодії з світом і людьми (спосіб життя), рівень досягнення нею основних моральних категорій. Цінностями людини можуть виступати як конкретні явища, так і бажані, які стали орієнтиром у житті (на їх переосмислення впливає досвід, спілкування, суспільна думка, національна культура). Свобода, право, розум, праця, віра, освіта, совість „відтворюють специфіку існуючої системи цінностей і задають взірці соціальної поведінки та сприйняття світу” (Maslova, 2007, p. 53). Теоретичне обґрунтування цінностей знаходимо у М. Вебера, А. Маслоу, В. Розанова, А. Шпенглера, А. Тойнбі. До питання класифікації та функціонування цінностей в аксіосфері людини зверталися В. Віндельбанд, Е. Гуссерль, Дж. Дьюї, І. Кант, Дж. Мур, Ф. Ніцше, Г. Риккерт, Е. Фромм, М. Хайдеггер та інші. Єдиної класифікації цінностей сьогодні немає. Традиційно називають загальнолюдські, національні, суспільні та особистісні цінності; їх поділяють на матеріальні та духовні. До духовних відносять світоглядні, моральні, інтелектуальні, естетичні. Цінності знання, досвіду, наукової та творчої діяльності, культури невід’ємні від пізнавальної та практичної діяльності людини, тому передбачають їх аналіз на рівні мети і завдань, форм існування і способів їх засвоєння. Цінність визначають як результат, процес або мотивацію, орієнтир поведінки людини. Цінності епохи, суспільства, колективу нерідко домінують над інтересами особистості.

Відповідно до вікових етапів життя людини, її моральних позицій та життєвих стилів Б. Братусь називає п’ять рівнів розвитку особистості (ситуативний, егоцентричний, групоцентричний, гуманістичний, духовний). До кожного з них З. Карпенко визначає соціально-психологічні

засоби формування цінностей (наслідування, емоційне зараження, навіювання, ідентифікація, рефлексія, емпатія). Цінності особистості виявляються у спілкуванні, взаємодії думки і вчинку, раціонального та емоційного.

Питання підготовки учителя в системі професійної освіти сьогодні достатньо висвітлені у працях О. Асмолова, Б. Ананьєва, П. Гальперіна, Д. Ельконіна, І. Ісаєва, В. Зінченка, В. Давидова, К. Платонова, І. Слоневської, С. Рубінштейна, О. Яшкової та інших. Науковці визначають значимість теоретичної підготовки майбутніх педагогів (соціально-філософського, загальнопедагогічного, гуманітарного, філологічного, методичного аспектів), формування необхідного набору компетенцій спеціаліста на його шляху до майстерності, застосування ефективних методів та технологій навчання, емоційності, ціннісного ставлення до учня. Готовність до діяльності, як інтегровану здатність та наявність певних здібностей і особистісних якостей, досліджували Б. Ананьєв, С. Рубінштейн, Л. Кудашова, І. Горбаткіна та інші. На наш погляд, готовність майбутніх педагогів до професійної діяльності формують когнітивна, практикологічна та аксіологічна складові навчання. Вони взаємопов'язані і реалізуються у різних формах навчального процесу (лекції, спецкурси, семінари, лабораторні, практичні, різні види самостійної роботи, в т.ч. в системі дистанційного навчання). Проте „сучасна освіта, яка спирається сьогодні на конвергентне мислення, що продукується і підсилюється рецептурно-репродуктивними методами навчання, уже не задовольняє суспільство” (Kuz'michenko, 2014. p. 164).

Порівнюючі педагогічні системи та ціннісні орієнтири різних європейських країн, науковець Т. Левченко підкреслює присутність у них демократичних, гуманістичних, соціальних, культурних, духовних та загальнолюдських цінностей. Погоджуємося, що інтеграція в галузі освіти і сфер життя сьогодні відбувається саме на рівні цінностей, тому головними словами в освіті мають бути „цінності”, „якість знань”, „смісл”. Відповідно і методи навчання „мають бути спрямовані на розуміння та сприйняття істинних цінностей, на розвиток інтегрованого мислення, розуміння співвідношення світу смислів і світу вираження цих смислів” (Levchenko, 2007, pp. 13, 32). Нормативні документи серед ключових завдань педагогів визначають формування духовного світу особистості, її високої моралі, ціннісних орієнтацій, етичних норм поведінки. Тому формування аксіологічної компетентності учителя – важлива педагогічна та методична проблема.

Основні положення дослідження

Цінність освіти безпосередньо пов'язана з її якістю, високим особистісним статусом та успіхом у кар'єрі. Людина – найвища соціальна цінність, а цінність особистості – домінанта змісту освіти. Тому вихідною точкою підготовки педагогів мала б стати діагностика того, що саме вплинуло на вибір професії учителя літератури: значимість праці педагога у суспільстві, захоплення літературою як мистецтвом, любов до дітей та читання, творчий характер праці або стабільна державна робота, літня відпустка, випадковість. Професія учителя вимагає свідомого вибору. Вимоги до особистості учителя у суспільстві надзвичайно високі, проте на рівні вузівської підготовки вони залишаються не протестованими і не враховуються при видачі диплому про фахову підготовку.

Сучасному учителю доводиться працювати в умовах відсутності колишніх моноідеологічних установок. Педагог мусить вибудовувати власну систему, мотиваційно-ціннісний і цільовий компоненти професійної діяльності.

Моральність суджень, оцінок, поведінки – одна з провідних вимог до особистості педагога. Студент впродовж навчання у вузі має сформувати оціночну свідомість на засадах загальнолюдських, етичних цінностей та цінностей філологічної освіти. Однак, прочитані студентам курси з етики, педагогіки, філософії, методики навчання не вибудовують у свідомості майбутнього учителя єдиної системи цінностей, не закладають моральних регуляторів їх професійної діяльності, не перевіряють і не випробовують їх практично.

Аксіологічна складова підготовки педагога передбачає ціннісно-орієнтовний, мотиваційний, ціннісно-смісловий та ціннісно-діяльнісний елементи, які необхідно закладати вже на першому курсі навчання студентів, адже це – умова їх свідомого опанування засад майбутньої професійної діяльності та формування професійної майстерності. Реалізувати її доцільно в курсі методики навчання в системі аудиторних занять. Аксіологічна складова підготовки полягає у формуванні у студента системи загальнолюдських і професійних цінностей (пізнавальна свідомість), що визначають його відношення до світу, до своєї діяльності, до самого себе як людини й професіонала (оціночна свідомість). Ціннісне ставлення формує потребу змін, удосконалення, тому передбачає прогнозований результат діяльності (цілепокладання) та його реалізацію. Цінності–мета для студентів-філологів – Учитель-ідеал – висококультурна та професійно компетентна особистість, наділена такими чесно-

тами, як совість, патріотизм, гуманізм, відповідальність, справедливість, порядність, доброзичливість, працелюбність, любов до дітей та мистецтва слова. Моральні цінності (совість, честь, обов'язок, свобода та ін.) виступають внутрішнім духовним регулятором мотивації особистості і відтворюють систему її відносин з світом.

Основа професійної діяльності учителя-філолога – це глибокі переконання в тому, що без якісного літературного розвитку учнів неможливий їх повноцінний культурний, громадянський та естетичний розвиток. Ця ідея – стрижнева, яка підпорядковує собі усю педагогічну діяльність філолога, його мотивацію, особистісні якості, визначає результативність роботи. Звідси і мотивація професійного зростання – набуття необхідних знань та навичок з метою забезпечення високого рівня літературного розвитку своїх учнів. Ця мотивація напряду пов'язана з самореалізацією особистості майбутнього фахівця, саме вона запускає вольові, творчі, комунікативні, емоційно-ціннісні механізми пізнавальної активності, самовиховання, самоконтролю.

Мотиваційно-ціннісна складова підготовки педагогів визначає та вибудовує мотиви, цілі, ціннісні установки, інтерес до професійної діяльності. Тому доцільно говорити про усвідомлювані фактори впливу на мотивацію до навчання студентів (апеляція до інтересу, цілей навчання, потреб суспільства, професійного успіху; захоплення літературою та любов до дітей; самореалізація у житті та особистісна значущість педагога; корисні та практично значимі знання та навички у майбутній професійній діяльності, позитивний образ викладача; створення доброзичливого настрою на занятті, відкоригований зміст навчального матеріалу, впровадження активних та інтерактивних видів роботи тощо) та неусвідомлювані фактори (застарілі навчальні плани, програми та підручники, що не зорієнтовані на сучасні ціннісні орієнтири; інертність студентів у навчанні, розбалансованість та безсистемність їхньої підготовки тощо). Рушійною силою морально-психологічної готовності, на наш погляд, виступатимуть проблемний виклад теоретичного матеріалу під час лекцій, створення ситуацій вибору особистісної позиції, діалогічна форма побудови занять (дискусія, бесіда), суперечності між досягнутим та необхідним рівнем професійного становлення. Суб'єкт-суб'єктний характер навчання вимагає активної свідомої взаємодії, створює ситуації морального вибору, переоцінки цінностей. Саме у такий спосіб відбуваються інтеріоризація, ідентифікація та екстеріоризація особистості майбутнього учителя літератури. Цінностями-засобами професійної підготовки майбутнього учителя виступають системний цілеспрямований про-

цес навчання; високий професіоналізм, авторитет та особистий приклад викладачів вузів; проблемний виклад матеріалу та розвивальний характер навчання, пізнавальна активність студентів, критичне мислення, творчість, відкритість, комунікабельність, саморозвиток (самонавчання, самовиховання). Основа аксіологічного підходу – принцип єдності особистісного і професійного розвитку студента.

Майбутній педагог має виявляти високу громадянську позицію, чітко знати та розуміти зміст основних цінностей: загальнолюдські (життя, людина, мир, природа, братерство народів, екзистенційна рівність людей, здоров'я, милосердя, свобода, повага до особистості тощо), національні, педагогічні та фахові цінності. Національні цінності мають спільну основу для усіх народів, відмінності простежуються на рівні контенту (незалежність, непорушність кордонів, державна та національна символіка, державна мова, історія і культура, традиції, національні герої, патріотизм, природні ресурси тощо). Основні національні та громадянські цінності прописані у Конституції.

До педагогічних відносимо цінність особистості та її розвитку, зміст навчання (знання як ціннісна складова, засвоєння та трансляція певного коду культури (його символів, цінностей) на раціональному, чуттєво-емоційному і вольовому рівнях); пізнання та самопізнання, навчальний процес, його системний характер, форми навчально-пізнавальної діяльності, методи навчання тощо.

Кожна галузь освіти та науки визначає свої фахові цінності. При вивченні літератури головну роль на занятті виконують твір письменника та читання. Вивчення світової літератури передбачає світоглядний плюралізм, що виступає у формі співіснування різних інтерпретацій світу, різних світоглядів, права на власне бачення та прийняття або заперечення авторської концепції. Це вимагає від майбутнього учителя не тільки високої відповідальності, а й глибоких знань цінностей літератури як мистецтва (слово, образ, образна картина світу, естетичне пізнання дійсності, творча діяльність, естетичне переживання) та практичних навичок з методики вивчення літератури, критичного мислення, здатності оцінити та поєднати рівень навчальних можливостей учнів, завдання уроку, біографічну інформацію про письменника, цінності його епохи та країни, західного або східного типу культури, ціннісне ставлення письменника (до суспільства, держави, традицій), текст програмового твору і модель майбутнього заняття. Робота над культурними кодами інших народів вимагає від студентів не тільки пізнавального інтересу та знань,

а перед усім поваги до людей з різними поглядами та традиціями, толерантності, терпимості (Ostrovskaya, 2012, p. 55).

Творчість – це не тільки мистецька діяльність, відкриття або творення нового, а й мистецтво діяльності (творчий підхід), розвиток здібностей. Як процес і результат вона акумулює в собі різні цінності, включає студента у процес їх переосмислення і відповідно збагачує його особистість. Саме тому більшість практичних завдань мають носити творчий характер, що розвиватиме не тільки професійні уміння та навички, а й емоційно-ціннісне ставлення до себе, навчання, майбутньої професійної діяльності. Такими завданнями з методики вивчення літератури в цілому та біографії письменника зокрема можуть бути підготовка повідомлення про письменника у різних жанрах (спіч, есе, публічний виступ, біографічна довідка, літературний портрет, нарис, стаття до газети тощо), підготовка електронної презентації про творчість митця, розробка уроку та його навчально-методичного забезпечення (урок-зустріч, урок-презентація, урок-дослідження, урок-конференція, урок-подорож тощо), розробка позакласного заходу (літературна вітальня, мистецька зустріч, творча майстерня, ток-шоу, дискусія, засідання круглого столу тощо), проведення заняття аудиторно (майстер-клас) або з учнями під час педагогічної практики, написання рефератів, виступи з результатами власних досліджень тощо.

Педагог має демонструвати впевненість у собі, самоповагу, соціальну відповідальність, оптимізм та сукупність найрізноманітніших здібностей, необхідних для наукового пізнання і успішної діяльності – те, що називають емоційним інтелектом. Особливу роль відіграють емоційно-вольові якості майбутніх учителів: любов до дітей, коректне ставлення до особистісної інформації, терпимість, відповідальне ставлення до навчання і праці, до читання, розуміння цінностей освіти та соціальної значимості професії учителя, її творчого характеру. Майбутні педагоги мають постійно збагачувати особистий досвід новими знаннями, в т.ч. прикладами біографій та творчості письменників (зразки самореалізації особистості, додання проблем або досягнення мети), емпатично розпізнавати закладену в них професійно значиму етичну, мистецьку, суспільну проблематику. М. Бахтін писав, що усе суттєве всередині, а зовнішнє може стати суттєвим, тільки ставши судиною внутрішнього, втіленням духу: „...для вираження поступка изнутри единственного бытия-события, в котором совершается поступок, нужна вся полнота слова: и его содержательно-смысловая сторона (слово-понятие), и наглядно-выразительная (слово-образ), и эмоционально-волевая (интонация сло-

ва) в их единстве. ...Живое слово ...не только обозначает предмет как некоторую наличность, но своей интонацией (действительно произнесенное слово не может не интонироваться, интонация вытекает из самого факта его произнесения) выражает и мое ценностное отношение к предмету, желательное и нежелательное в нем и этим приводит его в движение по направлению заданности его, делает моментом живой событийности” (Bakhtin, 1995, p. 40). Безперечно, слово педагога має велике навчальне та виховне значення, проте на практиці не кожен учитель демонструє вміння чітко розставляти аксіологічні акценти у змісті навчальних матеріалів і завданнях для учнів. Тому мають бути створені такі навчальні ситуації, які б задіяли різні життєві позиції та погляди студентів, сприяли б їх особистісному зростанню від елементарного наслідування чи навіювання до власної ідентифікації та рефлексії (духовного рівня).

Аксіологічний підхід передбачає формування вмінь студентів вибудовувати аксіосферу уроку – його ціннісну складову, що стає орієнтиром самовизначення особистості учня, його світоглядної позиції у навчальному, суспільному або мистецькому середовищі (Ostrovskaya, 2014, p. 110). Аксіосферу уроку утворюють три рівноцінні та взаємопов’язані складові (загальнолюдські та національні цінності, загальноосвітні та предметні (мистецькі); особистісні цінності), що гармонійно поєднуються у єдину палітуру заняття. Цінності учасників навчально-виховного процесу, письменника та його персонажів відносимо до особистісної складової, що напряму пов’язана з рівнем осягнення людиною основних моральних категорій (совісті і честі, гідності і справедливості, добра і блага, свободи і відповідальності, істини і краси, любові і самоцінності людини, щастя і смислу життя). Учитель має гармонійно поєднати загальнолюдські, освітні (в т.ч. філологічні) і етичні цінності з структурними, змістовими та емоційно-вольовими компонентами заняття, тоді утвориться аксіосфера, в центрі якої буде розвиток особистості учня. Цінності уроку літератури виконують функції орієнтирів та регуляторів діяльності (пізнавальної, навчальної, методичної), виступають критеріями його оцінки та стають механізмом вибору методів навчання, шляхів засвоєння знань.

Відповідальний етап підготовки учителя літератури – навчити студентів моделювати аксіосферу уроку: визначати ціннісні орієнтири у змісті навчального матеріалу, прогнозувати їх вплив на емоції та самооцінку учня, його ставлення до життя та навчання, сприйняття твору мистецтва та особистості письменника, фактів його біографії; вибудовувати завдання так, щоб в учнів відбувалася переоцінка їх світоглядної позиції.

Поєднати різні цінності уроку, його тему, виховну мету, завдання, твір автора та проблемні запитання заняття майбутнім педагогам допоможе наскрізна тема (наприклад, патріотизм, кохання, праця, творчість, дитинство тощо). Зрозуміло, що її вибір зумовлюють тема та проблематика твору письменника. Навчити студентів проектувати аксіосферу уроку може допомогти домінанта – ключове слово, навколо якого вибудується кожен етап уроку і все заняття вцілому. На відміну від теми домінантою може стати багатозначне слово: вікно (на вулицю, у світ, у життя, у пізнання, як межа між світами), тепло (сонця, дому, материнської любові, вогню, життя, дружньої підтримки, порозуміння та співпраці), іскра (вогню, надії, любові, осяяння), храм (душі, віри, любові, знань) тощо. Практичне моделювання студентами-філологами аксіосфери уроку літератури – це прогнозування його ефективності, усвідомлення своєї відповідальності за використання ціннісної складової заняття у формуванні аксіосфери учня.

Алгоритм моделювання аксіосфери уроку:

- чітке визначення мети уроку, його виховної ідеї, завдань на кожному етапі заняття, виокремлення ціннісних орієнтирів (епохи, твору (у темі і проблематиці), світогляду письменника, навчально-пізнавальної діяльності учнів);
- вибір ціннісної зв'язуючої (наскрізна тема або домінанта);
- змістове наповнення уроку: відбір фактів біографії письменника, епізодів програмового твору, цитат, ілюстрацій відповідно до ціннісної зв'язуючої та наведення логічних містків між ними;
- визначення стратегії побудови уроку (дослідницької, дискусійної, творчої), методів навчання, видів роботи та форми проведення заняття (урок-роздум, урок-дослідження, урок-дискусія, урок-творча майстерня, майстер-клас тощо);
- проектування завдань та навчальних ситуацій, під час яких учні мають зробити етичний вибір, обрати спосіб розв'язання навчальної задачі, об'єднати зусилля на досягнення мети уроку та визначених ціннісних орієнтирів.

Коли складові аксіосфери накреслено, студент може детально розписати конспект уроку.

Запропонований алгоритм роботи ставить майбутнього педагога у ситуацію продуктивної діяльності: відбору матеріалу, його систематизації, аналізу і синтезу, проектування уроку, поєднання ціннісних орієнтирів. Як наслідок студент не зупиняється на рівні копіювання або нагромадження літературознавчої інформації, а спрямований на вирішення

методичних завдань. Новизна такої підготовки полягає у здійсненні ціннісного відношення студентів до навчання, професійної підготовки, розробки уроку, роботи як на рівні змісту так і дидактичних завдань. Впровадження аксіосфери уроку у підготовку майбутнього учителя забезпечує цілеспрямовану реалізацію ним когнітивних, розвивальних, виховних та методичних завдань уроку. Їх інтеграція вибудовує єдину систему знань, діалог культур, передбачає проекцію ієрархії цінностей на особистість.

Критерії оцінки аксіосфери заняття: чітке визначення та взаємозв'язок виховної мети уроку, цінностей його змістового наповнення на усіх етапах заняття, форми його проведення, наявність логічних містків між ними та програмовим твором, життям та діяльністю письменника, спрямованість змісту та засобів навчання на особистісний розвиток учня (раціонально-емоційне засвоєння ціннісних значень відбувається індивідуально).

Орієнтація на актуальну у сучасній освіті антропоцентричну гуманітарну методологію та проблемно-тематичне поле філологічного аналізу вимагає від учителя літератури уваги до автора, героя твору, суб'єктної сфери тексту. Використання літературного портрета письменника передбачає увагу до його світогляду, системи цінностей, образної картини світу, міфотворчих компонентів. Водночас студенти мали б знати, що літературні портрети, написані сучасниками письменника, поряд з його індивідуальною характеристикою містять оціночну точку зору автора спогадів, характеристику цінностей культурного простору минулого, естетики та поезики певного літературного напрямку.

Цінність професійної підготовки визначається її узгодженістю з метою та завданнями майбутньої діяльності, а методів – ефективністю засвоєння знань і моральних цінностей, розвитком практичних навичок, здатністю „переломити” свідомість студента з накопичення інформації і ролі виконавця на усвідомлення свого призначення як педагога.

Аксіологічна складова навчання студентів-філологів має реалізовуватися при моделюванні уроку літератури, підготовці повідомлення про письменника, створенні навчальних ситуацій для учнів. Це забезпечить розвиток оціночної свідомості майбутнього учителя – його ціннісного ставлення (етичного, естетичного, пізнавального) до життя, культури, літератури, творчості, педагогічної діяльності, особистості і її світогляду. Система вищої освіти має постійно випробовувати глибину засвоєння студентами цінностей на раціональному, чуттєво-емоційному і вольовому рівнях. Лабораторні заняття з методики вивчення літератури

та педагогічна практика мають передбачати також увагу до особистісних рис майбутніх педагогів.

Здатність педагога приймати рішення та виконувати професійні завдання формується під час різних педагогічних ситуацій. Готовність до прийняття рішень спрямовується сенсом життя, метою навчання та впевненістю у своїх силах. Спільні види діяльності, діалогічна форма проведення заняття, проблемний характер навчання, пізнавальні інтереси, вмотивована активна комунікативно-діяльнісна позиція викладача і студентів – основні форми реалізації аксіологічної складової навчання. Під час лабораторного заняття доцільно створювати проблемні ситуації, що примусять студентів робити вибір між етичною нормою (ідеальне) і щоденною реальністю (традиційний підхід, суспільна думка) як на рівні свідомості, так і на рівні вчинку (основний критерій – моральність поведінки і суджень майбутнього педагога). Інтерактивна форма підготовки студентів найбільш ефективна у реалізації аксіологічної складової заняття, адже суб'єкт-суб'єктний характер навчання вимагає активної свідомої взаємодії, а творча пізнавальна діяльність студентів викликає задоволення від навчання та його результатів, прагнення самореалізації та самовдосконалення. Від викладача залежить наскільки комфортною і творчою буде атмосфера на занятті, які методи і прийоми забезпечать високий рівень взаємодії студентів.

Відсутність єдиних вимог до випускників різних вищих навчальних закладів освіти (Lyst MON Ukrayiny, 2015, pp. 88-89) тягне за собою різну якість надання освітніх послуг та різний результат підготовки педагогів, розбалансованість їх знань та суперечливість переконань. Підготовка учителя вимагає цілеспрямованого впровадження аксіологічних засад навчання (знання про цінності у психології, педагогіці, етиці, мистецтві; етичність поведінки студентів) і змін усіх функціональних елементів освітньої системи – ціннісно-цільового, змістового і процесуального. Зміни мають відбутися не тільки на рівні підготовки учителя літератури, а й на його ціннісному рівні (раціональному, чуттєво-емоційному і вольовому). При переосмисленні студентом ціннісних акцентів, педагогічних цінностей і себе у житті його особистісні цілі наблизяться до цілей освіти, а оволодіння професією стане засобом самореалізації. Аксіологічний підхід забезпечить спрямованість пізнавальної діяльності студентів на набуття базових і спеціальних компетенцій (наприклад, з вивчення біографії та творчості письменника), виступить зв'язком між теорією та практикою; дозволить студентам особистісно удосконалюватись, вибудовувати власну систему мотиваційно-ціннісного ставлення

до професійної діяльності. Як наслідок – зросте відповідальність системи вищої професійної освіти не тільки за рівень компетентності майбутнього учителя літератури, а й за його моральні та професійні ціннісні переконання.

Висновки

Аксіологічна компетентність педагога – результат цілеспрямованої системи підготовки, поєднання традиційних психолого-педагогічних засад навчання з аксіологічними, що вимагає корекції нормативного і навчально-методичного забезпечення системи підготовки майбутніх учителів. Аксіологічна підготовка педагога передбачає ціннісно-орієнтовний, мотиваційний, ціннісно-смісловий та ціннісно-діяльнісний елементи. Головними показниками аксіологічної підготовки учителя мають стати сформована система ціннісних орієнтирів, його професійна культура, навички моделювання аксіосфери уроку. Аксіологічний підхід дозволить студентам вибудувати власну систему мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності.

Цінність статті полягає у визначенні складових аксіологічної підготовки педагогічних працівників.

References

- Bakhtin, M.M. (1995). *Chelovek v mire slova*. Moscow: Izdatel'stvo Rou. (In Russian).
- Kuz'michenko, I.O. (2014). *Maysternist': vid imanentnoho do transtsendentnoho*. Hilya: Naukovyy visnyk 82, pp. 162-166. (In Ukrainian).
- Levchenko, T.I. (2007). *Yevropeys'ka osvita: konverhentsiya ta dyverhentsiya*. Vinnytsya: Nova knyha. (In Ukrainian).
- Lyst MON Ukrayiny vid 26.10.2015 Nr 1/9-510. Shchodo pohodzhennya proektiv haluzevykh standartiv vyshchoyi osvity, osvith' o-kvalifikatsiynykh kharakterystyk, osvith' o-profesiynykh prohram, zasobiv diahnostyky*. In: Informatsiynyy zbirnyk ta komentari Ministerstva osvity i nauky Ukrayiny. 2015. Nr 12 (hruden'), pp. 88-89. (In Ukrainian).
- Maslova, V.A. (2007). *Homo lingualis v kul'ture*. Moscow: Gnozis. (In Russian).
- Ostrovska, G. (2012). *Aksiologicheskyy podkhod k izucheniyu zhizni i tvorchestva zarubezhnogo pisatelya*. *Gorizonty obrazovaniya* 3 (36): Psikhologiya. Pedagogika (V. 3), pp. 51-56. (In Russian).
- Ostrovska, G. (2014). *Aksiosfera uroku literatury*. *Naukovyy ohlyad* 5 (6), pp. 109-116. (In Ukrainian).